

НЕ ЗАБРАВЯЙТЕ, НО НЕ ОТМЪЩАВАЙТЕ!

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 8 • год. ХСVII • 26 април 2019 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ КОРЕНИТЕ

Десетата национална инициатива-среща се състоя в Бургас

На 13 април т.г. в Бургас се проведе Десетата национална инициатива-среща „Завръщане към корените“, която събра потомци на тракийски българи от Одринска и Беломорска Тракия. Организатори на срещата са Съюзът на тракийските дружества в България, тракийското дружество „Странджа“, Тракийският научен институт, тракийското сдружение "Национална инициатива „Завръщане към корените“ и „По обратния път на дедите“ и община Бургас. Домакин на срещата бе кметът на Бургас

Димитър Николов.

Срещата „Завръщане към корените“ започна с поднасяне на венци и цветя пред паметниците на Капитан Петко войвода, Михаил Герджиков и Георги Кондолов в Морската градина в Бургас. От там тръгна тръгна шествие, за да стигне до Морската гара, където акостира корабът „Миранда“, който докара на пристанището първите бежанци от Беломорска и Одринска Тракия. Така бе пресъздадена ситуацията от далечната 1913 година, когато българите са насилствено

прогонени от домовете си в тогавашната Османска империя и търсят спасение в Отечеството България. Възстановката на тракийните събития от 1913 година, сливането от кораба на майки в тракийски носии с новородени деца на ръце, основателно бе наречена от журналистите уникална. Потомците на тракийските българи не сдържаха сълзите си при спомена за преживяното. В памет на загиналите тракийци, в морето бяха спуснати венци и цветя.

Божанка Богданова – председател на тракий-

ското дружество „Тракия“ в София и ръководител на „Национална инициатива „Завръщане към корените“, приветства участниците в срещата с трогателно слово, пропито от любов към Тракия. Тракийци бяха поздравени от кмета на Бургас Димитър Николов, който в словото си припомни, че през 1913 г. голяма част от населението от Одринска и Беломорска Тракия търси спасение в Бургас и региона, които приемат най-голямото количество бежанци през този период. Не само в град Бургас, който е бил 10 пъти по-малък отколкото днес, а и във всички села около Бургас са били настанени голяма част от тракийските българи. „Може би в Бургас няма род, който да не помни паметта на голямото преселение. Повече от 11 000 дома са изградени от българското правителство, за да се посрещна първата вълна на преселници. Хората са се движили предимно нощно време, заради безопасността, а през деня се криели в горите, основно в Странджа. В Ясна поляна е бил изграден пункт, където са се приемали бежанци“, заяви Димитър Николов. Той благодари на всички, които носят в сърцата и душите си паметта за Тракия, чрез която са съхранени фолклорът и паметта на българите.

Приветствия поднесоха областният управител на Бургас Вълчо Чолаков, председателят на СТДБ Красимир Премянов и председателят на тракийското дружество „Странджа“ Стефан Колев. В словото си председателят на СТДБ Красимир Премянов благодари на кмета на община Бургас за домакинството и съпричастността към тракийската кауза, поздрави председателя на тракийското дружество „Странджа“ за добрата организация и за съживяване на тракийските традиции в Бургас.

**ЧЕСТИТО
ВЪЗКРЕСЕНИЕ
ХРИСТОВО!**

120 ГОДИНИ ТРАКИЙСКО ДРУЖЕСТВО В СТАРА ЗАГОРА

Юбилеят бе честван със слова, приветствия и празничен концерт

Под звуците на музика, изпълнявана от градския духов оркестър на 12 април т.г. започна честването на 120-ата годишнина на тракийското дружество в Стара Загора в парк „Тракия“ пред паметника на Никола Каишев – основател и първи председател на тракийското дружество в Стара Загора. Тържеството продължи в Драматичен театър „Гео Милев“. Стоици тракийци и други граждани и гости на Стара Загора уважиха официалното честване на юбилейната годишнина.

С пламенни думи водещият Ивелин Керанов – директор на театъра, откри честването. Мултимедия излъчи кратък документален филм „Близко до корените“, посветен на годишнината на дружеството. Представителният народен женски хор при тракийското дружество с художествен ръководител Димитър Колев изпълни химна на тракийци „На стража синове тракийски“.

На тържествената церемония присъстваха Красимир Премянов – председател на СТДБ, Кирил Сарджев – зам.-председател на ВК на СТДБ и председател на тракийското дружество „Георги Сапунаров“ в Хасково, Михаил Вълв – зам. председател на ЦР на СТДБ и председател на тракийското дружество „Тракия“ в Ямбол, Иванка Мечева – съпредседател на Тракийския женски съюз.

Продължава на 2-а стр.

ТРИ ВЪПРОСА КЪМ ПРЕМИЕРА НА БЪЛГАРИЯ!

Господин министър-председател, като гражданин на Република България уважавам държавните институции и техните решения. Като дипломат, занимаващ се с въпросите на балканската политика и българо-турските отношения, съм чувствителен към изявите на висшите представители на властта, пряко засягащи суверенитета, престижа и историческата истина за развитието на моята Родина.

В последните две години Ви бяхте особено активен по Балканското направление. Няма да коментирам изявите Ви по „интеграцията“ на Западните Балкани и Договора с Македония, който заличи българската история и факта, че в началото на миналото столетие над 60 на сто от населението по земите на днешна Северна Македония е било българско. Анализ и заключения по тези въпроси направих в книгата „Измамата“ – част втора на „Турският въпрос и държавната сигурност“, която Национална асоциация Сигурност, чийто член съм, Ви изпрати. Позволявам си да Ви задам три конкретни въпроса, свързани с Турция, по които е необходима пълна яснота, тъй като пряко засягат България и нейните граждани. Бихте ли приели като недоразумение гласувания неотдавна в Народното събрание Закон за вероизповеданията, който на практика позволява неограничено външно финансиране на Главното муфтийство и ислямското вероизповедание.

Продължава на 2-а стр.

Продължава на 2-а стр.

НА ЕВРОИЗБОРИТЕ С ПК „ТРАКИЯ“

Политически клуб „Тракия“ (ПК „Тракия“) е национална патриотична организация на съмишленици, учредена на 24 януари 2001 г. в София, като партийна структура със свой устав, с възможност да се регистрира по Закона за политическите партии, и право да участва самостоятелно или в коалиция с други партии в парламентарни и местни избори.

ПК „Тракия“ изповядва прин-

ципите и ценностите на националното тракийско движение и на неговите обществено – патриотични структури – Съюз на тракийските дружества в България, Тракийски научен институт, Тракийски женски съюз, Тракийски младежки съюз, тракийски дружества по региони, тракийско спортно движение, Фондация „Капитан Петко войвода“, Централен клуб „Родопи“, Централен

клуб на малоазийските тракийски българи, Централен клуб на ветераните тракийци.

Идеята за участие на тракийци в предизборните борби, не е нова. Още през 1931 г., във връзка с предстоящите избори за Народно събрание, ръководството на Комитета за свободата на Тракия (КСТ) разпраща Окръжно №31/11.03.1931 г., в което подчертава необходимостта от влиза-

нето в парламента на тракийски депутати за защита на специфичните интереси на тракийската емиграция.

Създаването на ПК „Тракия“ през 2001 г., е практическа реализация на идеята за необходимостта от участие на тракийци в парламентарни и местни избори.

ПК „Тракия“ участва в коалиция „БСП за България“ и с нея ще се представя на предстоящи-

те евроизбори. Кандидатите на коалицията са 1. Елена Йончева; 2. Петър Витанов; 3. Цветелина Пенкова; 4. Иво Христов; 5. Сергей Станишев; 6. Иван Кръстев; 7. Деница Златева; 8. Румен Гечев; 9. Момчил Неков; 10. Велизар Енчев; 11. Димитър Данчев; 12. Тодор Стоилов; 13. Валери Жаблянов; 14. Мариела Модева; 15. Д-р Десислав Тасков; 16. Крум Дончев и 17. Емил Георгиев.

ЗАВРЪЩАНЕ КЪМ КОРЕНИТЕ

Продължение от 1-а стр.

За приноса им към тракийската кауза ръководството на СТДБ награди с юбилейни медали „175 години Капитан Петко войвода“ областният управител на

Бургас Вълчо Чолаков, кмета Димитър Николов, председателя на тракийското дружество „Странджа“ Стефан Колев и Божанка Богданова – организаторка на инициативата „Завръщане към корените“. На срещата присъстваха и народните

представители Димитър Бойчев и Диана Саватова, зам. председателя на Централното ръководство на СТДБ и председател на тракийското дружество в Ямбол Михаил Вълков, членът на Централното ръководство и председател на тракийското дружество „Одринска Тракия“ в Стара Заго-

ра Цанко Атанасов, председателя на Регионалния съвет на тракийските дружества в Бургаски регион и председател на тракийското дружество „Яни Попов“ в Созопол Гено Пухов, Десислава Костова – съпредседател на Тракийския младежки съюз, председатели на тракийски дружества и потомци на тракийски българи от цялата страна, граждани и гости на Бургас.

От Морска гара бе дадено началото на шествие към църквата „Св. Богородица“, където бе отслужена заупокойна литургия в памет на загиналите тракийци. „Завръщане към корените“ продължи със засаждане на странджански дъб, в основата на който бе поставено посла-

ние за идните поколения. Деца и младежи на възраст от 8 до 18 години изрисуваха 13-метрова тракийска шевица.

Срещата завърши с празнична програма в Държавната опера в Бургас и с фолклорен концерт на открито, на който бяха представени тракийски песни и танци.

120 ГОДИНИ ТРАКИЙСКО ДРУЖЕСТВО...

Продължение от 1-а стр.

Десислава Костова – съпредседател на Тракийския младежки съюз, Ели Воденичарова – председател на тракийското дружество „Родопи“ – Асеновград, представители на Община Стара Загора, проф. д-р Христина Милчева, директор на Медицински колеж при Тракийски университет – Стара Загора и председатели на тракийски дружества от страната и региона, представители на обществени и политически организации др.

Основно слово за историята и дейността на дружеството изнесе председателят Цанко Атанасов. За изключителен принос в развитието на тракийската организация в Стара Загора и в България, от името на Управителния съвет Цанко Атанасов връчи юбилейни плакети с lika на основателя на дружеството Никола Кашиев на Петра Мечева и посмъртно на Атанас Андреев.

Председателят на СТДБ Красимир Премянов приветства старозагорските тракийци. В своето слово той заяви: „Приемете моите и на ръководството на Съюза на тракийските дружества в България най-искрени поздравления по случай 120 годишния юбилей от създаването на Тракийско дружество „Одринска епопея“ в гр. Стара Загора. Честването на тази годишнина е знаменателен символ на нашата летопис, защото днес ние се покланяме пред делото на славните ни предшественици, оставили дълбока диря в българското национално съзнание, отдаваме почит и уважение към всички, допринасящи за съхраняването на българската идентичност. Създадено на 18 януари 1919 г. от тракийски българи от Източна и Западна Тракия, Старозагорското дружество, винаги е работило

активно за защита на интересите на тракийските българи и за просперитета на Стара Загора. Съюзът на тракийските дружества в България високо цени дейността ви за запазване на националната историческа памет, на българските традиции и активната работа в защита на тракийската кауза. В богатата история на тракийското дружество „Одринска епопея“ винаги ще останат имената на Кирил Иванов и Петра Мечева. Ръководството на националното тракийско движение високо цени личния принос на г-жа Петра Мечева за възстановяването на Тракийския женски съюз, като неотделима част от Съюза на тракийските дружества в България. Ще се помни приноса на всички тракийци, които в миналото и днес влагат душа и сърце за успехите на тракийското дружество.

Нека никога не забравяме, че ние, тракийци, винаги сме били носители на автентичния патриотизъм. Едновременно с това показателни за нас са нашето единство, нашата монолитност, упоритият ни дух, с който изпълняваме стратегическите цели на националното тракийско движение и то мащабно, патриотично, емоционално – в името на тракийската кауза, на българщината, на просперитета на България. В условията на плурализъм след 1990 г. в които започна възстановяването на стари и създаването на нови организации, клубове и сдружения, Старозагорското тракийско дружество е едно от най-

активните в страната. То завоюва своето заслужено място сред обществени организации и в Стара Загора.

Днешният юбилей е повод да поднеса дълбокото си уважение към хората, свързали житейския си път с Тракийско дружество „Одринска епопея“, които самоотвержено са прегърнали мисията да бъдат съвременни радатели на тракийската кауза, а дейността им е

еталон за родолюбие и пример за подражание! Честит юбилей!

От името на ръководството на СТДБ Красимир Премянов награди тракийското дружество със златен медал „Капитан Петко войвода“ с лента. Със златен медал „Капитан Петко Войвода“ бяха наградени почетния председател на Тракийското дружество – Петра Мечева и настоящият председател Цанко Атанасов.

От името на кмета на Община Стара Загора Живко Тодоров, поздравителен адрес поднесе представител на Общината.

Получени бяха поздравителни адреси от тракийските дружества в Ямбол, Сливен, Хасково, Свиленград и др., от Регионалния исторически музей – Стара Загора, граждански и политически организации, читалища.

Последва празничен концерт с участието на представителния народен женски хор при тракийското дружество, фолклорната формация при 6-то ОУ „Свети Никола“ – Стара Загора, странджанският народен певец Костадин Михайлов, фолклорният ансамбъл „Капитан Петко войвода“ при тракийското дружество в Асеновград с художествен ръководител Христина Анастасова и общинският фолклорен ансамбъл „Загоре“ с ръководител Христо Иванов.

Продължение от 1-а стр.

ТРИ ВЪПРОСА КЪМ ПРЕМИЕРА...

Допускам, че сте наясно с опасностите и рисковете, които крие тази възможност, още повече, че българската държава осигурява достатъчни средства за тяхната дейност. Би ли внесъл ГЕРБ нов проектозакон в народното събрание, след възможно veto от страна на президента? От практика знам, че Турция няма да се извини за изявлението на своя министър на външните работи – опит за намеса във вътрешните работи на България. Най-доброто доказателство

за това, че няма такава намеса или интрига между Анкара, ДПС и ГЕРБ по този въпрос би било приемането на нов закон, недопускащ външно финансиране за всички вероизповедания в нашата страна.

Бихте ли разяснили мотивите за участието Ви в помпозното откриване на реставрираната Желязна църква „Свети Стефан“ през януари м.г.? Тя е изградена преди десетилетия с пари единствено на българската дър-

жава, като символ за близо половин милионното българско население в Тракия и Мала Азия, от което днес са останали 300-400 души в Истанбул. Църквата е собственост на турската държава. Според действащото между София и Анкара Споразумение за взаимност, България ще трябва да изразходва 3.5 млн.евро, предоставени от Анкара за ремонта на „Свети Стефан“, за джамии и мюсюлмански паметници в нашата страна.

Бихте ли споделили какво е извършено по поставения от Вас пред президента на Турция през март м.г. във Варна въпрос за имуществените претенции на потомците на бежанците от Тракия и Мала Азия? Тогава двамата разпоредихте въпросът да се „изчисти“ в съществуващата смесена комисия по тези проблеми, но тази комисия не се е събирала вече над 7 години. Тракийският въпрос не е само имуществен, той е международно-правен и междудържавен, а не частен, каквато позиция Анкара

отстоява. България е парламентарна република. Не считате ли за целесъобразно и в какъв срок правителството да внесе за разглеждане в НС проект за позиция по този проблем, която да отчита историческите факти и интересите на над един милион потомци на бежанци от Тракия и Мала Азия, интересите на които вече десетилетия се отстояват от Съюза на тракийските дружества в България?

Посланик Любомир Шопов началник на отдел „Балкански страни“ на МвнР (1985-1988 г.)

БОГОСЛУЖЕНИЕ НА ГРЪЦКИ В БЪЛГАРСКИ ХРАМ В ОДРИН

В българските църкви в Турция службите трябва да бъдат на български или на двата езика при съгласуване

Д-Р ВАНЯ ИВАНОВА

На 5 април т.г. вселенският патриарх Вартоломей и Адрианополският митрополит Амфилохий, заедно с гръцки духовници проведеха служба на гръцки език в българската църква „Св. Св. Константин и Елена“ в Одрин. Според някои съобщения повод за посещението на патриарха е поклонническо посещение на ученици от гръцкото училище на о-в Гьокчеада, според други – честване на приближавания патронен празник на църквата. За службата пристигнаха няколко автобуса с гръцки богомолци, чиито брой се съизмерваше с числеността на представителите на Съюза на тракийските дружества в България, пристигнали от София, Хасково, Харманли, Любимец, Свиленград, Ямбол и др.

На службата присъстваха Старозагорският митрополит Киприан, представляващ Българската патриаршия, настоятели от Фондацията на българските православни църкви, водени от председателите ѝ Васил Лязе, Михаил Вълв – зам. председател на ЦР на СТДБ и председател на дружество „Тракия“ в Ямбол, Кирил Сарджев – зам. председател на ВК на СТДБ и председател на дружество „Тракия“ в Ямбол, Маргарит Петров – член на ВК на СТДБ и председател на тракийското дружество „Бойко Чавдаров“ в Харманли, представители на дипломатическите ни мисии в Одрин и Истанбул: Васил Вълчев – генерален консул на Република България в Одрин, Радослава Кафеджийска – първи секретар в консулството в Одрин, Николай Димитров – първи секретар в Генерално консулство на Република България в Истанбул, гръцкият консул Сотирис Теохариди, архонти на офикиите на Светата Христова велика църква, кметът на община Димотика Параскевас Пацуридис и кметът на община Неа Орестиада Василий Мавридис, председателят на младежката организация на „Нова демокрация“ и кандидат за евродепутат Константинос Дервос, ученици от гимназията на Имврос и техните преподаватели, богомолци от България и Гърция.

След службата Вартоломей произнесе слово на гръцки и турски език, което остана неразбираемо за българите. Конфузната ситуация беше спасена от дипломатичната намеса на българския генерален консул, който се включи като преводач и предаде синтезирано думите на патриарха. Последният изрази задоволство, че се намира в Одрин по покана на Адрианополския митрополит Амфилохий. В словото си той подчерта, че българската общност в града духовно и канонично принадлежи към Вселенската

патриаршия, като заяви:

„Наистина, както се казва, гръците и българите сме обединени от православната вяра. Това е над всяко друго разделение по език, род и националност. Нас ни обединява общият купел, кръщението в Светата православна църква. Нас ни обединява вярата ни в Троицата – Бог, Отец и Син и Светия Дух. Нас ни обединява сладкото изчакаване на Възкресението на Господ, нас ни обединява радостта от пролетта. Нас ни обединяват общи идеали, общи ценности, ценности общочовешки и идеалистични, които Светата Христова велика църква е запазила непроменени през вековете. И благодарение на тези идеали и ценности, Вселенската патриаршия прегръща всички нации и народи, на които, чрез свещената апостолска дейност, е предала светата православна вяра и православното кръщение. А сред тези нации и народи, които се християнизират и цивилизоваха благодарение на Вселенската Константинополска патриаршия, първа бе Църквата на България. Първородна дъщеря на Константинополската църква е най-светата Българска православна църква, с която Майката църква в Константинопол, се гордее... Използвам присъствието на най-любения ни брат митрополитът на Стара Загора господин Киприан, за да изпратя от Адрианопол братски поздрав на Блажения патриарх български господин Неофит и на цялата уважавана йерархия на Светейшата църква на България и да пожелаем на нейния народ, на целия благочестив български народ, както и на присъстващите братя от Гърция, една радостна Света Пасха“. Като изказа благодарност за приема от председателя на Българската общност Васил Лязе, Вартоломей напомни следното: „Изповядам се пред всичките вас, че се усещам много щастлив за това мое поклонение в Адрианопол, където не идвам за първи път. Предшния път бях в „Свети Георги“, другия храм, обърнах се към нашите братя българи и им донесох благословията на Константинополската църква майка. И днес им пожелавам всичко добро от Бога и ги поздравявам, защото се сдобиха с един достоен пастир и началник в лицето на брата митрополит Амфилохий Адрианополски, който всичките ги прегърна с обич и без никакво разделение, без никаква задна мисъл, с любов без изключение към всички. Представителите на българската и гръцката църква си размениха дарове.

Службата и словото на Вартоломей, произнесени на

езици, чужди за българите, предизвика разбираемо възмущение и възкресиха спомени от миналото. Уместно е да се припомни, че през 864–865 г. българският народ е покръстен и приема християнството като официална религия. Българският владетел княз Борис (852–889) се съгласява да приеме християнството от Константинопол, но не и да се подчини на тамошната патриаршия. Той започва дипломатическа игра с цел извоюване на правото на самостоятелна българска църква. Нейното учредяване е санкционирано от най-високия форум на Църквата – IV църковен събор в Константинопол, в който участват представители на цялата християнска общност, включително и на Рим, с което окончателно се приобщава към семейството на християнските народи. Решителен владетел с държавническо мислене, княз Борис I налага християнството като официална религия, но осъзнава, че проповедите на чуждите духовници се извършват на неразбираем език за българи и славяни. Българският владетел се стреми посланията на новата религия да достигнат до всички покръстени, затова създадената славянска писменост намира благодатна почва в българската държава, която изпитва остра нужда от славянско богослужение. За да бъдат подготвени български книжовници княз Борис I изпраща много млади българи и сина си Симеон да се учат в Константинопол. През 886 г. той приема в столицата Плиска изгонените от Великоморавия ученици на светите братя Кирил и Методий – Климент, Наум и Ангеларий. С тях изработва план за широка просветна и книжовна дейност и създава Преславската и Охридската книжовни школи.

Симеон Велики (893–927) продължава делото на своя баща. През 893 г. първият църковно-народен събор в Преслав въвежда славянския език в богослужението и прави замяна на византийското духовенство с българско. Възходът на България в политическо и културно отношение и съществуващата

тогава тясна връзка между църква и държава, водят до укрепване на международния престиж на страната и църквата. След победата над Византия при Ахелой (20 август 917 г.) Симеон се провъзгласява за „цар на българи и ромеи“. Проведеният през 919 г. църковно-народен събор официално провъзгласява Българската църква за патриаршия. Според българския църковен историк ст. н. с. д-р Христо Темелски Българската автокефална църква с ранг на патриаршия заема шесто място сред древните най-авторитетни патриаршии на Православния Изток. След падането на България под византийска власт през 1018 г., византийският император Василий II запазва независимостта на Българската църква под името Охридска архиепископия. Нейният предстоятел получава титлата „Архиепископ на цяла България“. Приемниците на Василий II намаляват обхвата на нейния диоцез в полза на Константинополската патриаршия. Успоредно с това Охридската архиепископия е подложена на елинизация (погръчване). Висшият клир се попълва предимно от гръцкоезични византийски духовници, а в богослужението е въведен гръцки език.

През 1186 г. при възстановяването на българската държава братята Асен и Петър отхвърлят духовната власт на Охридската архиепископия и Константинополската патриаршия и учредяват автокефална Търновска архиепископия начело с архиепископ Василий. Официалното и каноничното признаване на патриаршеското достойнство на Българската православна църква става през 1235 г. при царуването на Иван Асен II на църковен събор в град Лампсак, Мала Азия, със съгласието на Никейския патриарх Герман II и останалите четирима източни патриарси. За пръв Търновски патриарх е провъзгласен българският духовник Йоаким I. Диоцезът на Търновската патриаршия се мени в зависимост от границите на Втората българска държава (1186–1396 г.).

След падането на България под турска власт през 1396 г. Българската православна църква загубва своята независимост (около 1416 г.), понижена е в ранг на митрополия и нейният диоцез преминава под юрисдикцията на Цариградската патриаршия. Част от западните български земи остават под юрисдикцията на Охридската архиепископия и сръбската Ипекска патриаршия, които през 1767 г. и 1768 г. също престават да съществуват. Така духовни-

ят живот на българите се оказва под контрола на Цариградската гръцка патриаршия, която е официалният представител на всички православни християни пред султанската власт. Последният български патриарх – Евтимий Търновски е заточен в Бачковския манастир, а оцелялото българско духовенство е подчинено на назначения от Константинопол митрополит Иеремия. Висшият клир се заменя изцяло с гръцки духовници, а в богослужението се въвежда гръцки език.

Падането на България под турско робство съществено променя ролята и мястото на вярата и църквата в живота на българския народ. През тези съдбовни за българите времена религиозна принадлежност започва да се отъждествява с българската народностна принадлежност. Въпреки липсата на държавна и църковна организация, въпреки унищожени стотици църкви и манастири, българското духовенство остава достоен духовен водач на своя народ. По време на робството българското духовенство поддържа жив не само спомена за държавността, но и за независимата Българска патриаршия.

В края на XVIII и началото на XIX в. патриаршеската администрация и висшият гръцки клир, решени да реализират „мегали-идеята“ за възстановяване на Византийското имперско наследство, започват елинизацията на чуждозичното православно население. Повечето епископи и голяма част от градските свещеници са заменени с гръцки клирици. Голяма част от славянските книги и ръкописи са унищожени, за да бъде заличена историческа памет. Това поражда недоволството на българите и през 20-те години на XIX век се слага началото на половинвековната църковно-народна борба, която е обект на многобройни публикации и изследвания, първите от които се появяват още преди Освобождението. Най-голяма научна стойност имат трудовете на акад. Иван Снегаров, проф. Николай Генчев, проф. Михаил Арнаудов, проф. Петър Ников,

проф. Зина Маркова, доц. Олга Тодорова и др., чиито изследвания изобилстват с факти и научно-обосновани изводи. През 1824 г. врачани, под ръководството на Димитраки Хаджитошев, се опитват да сменят гръцкия владика Методий.

Подобни събития следват и в други български градове. Началото на организираното църковно-национално движение се свързва с т.нар. „Търновски“ събития от 1838 г., когато умира търновският митрополит Иларион Критски и на негово място е назначен Панарет – типичен представител на фанариотски среди в Цариград. Българите искат отзоваването на Панарет и назначаването на неговото място на Неофит Бозвели (1785–1848). Начело на борбата в Търновско застават видни местни духовници и учители, сред които се открояват имената на архимандрит Иларион Михайловски (по-късно епископ Макариополски), Неофит Бозвели и Петко Славейков. В резултат на дългогодишни усилия те създават в Цариград център за организирана църковна борба.

През 1844 г. Неофит Бозвели и Иларион Макариополски изготвят меморандум до Високата порта, в който са изложени основните български искания по задълбочаващия се българо-гръцки църковен спор: в българските епархии населението само да избира българи за владци; богослуженията да се извършват на български език; владците да не откупват сана си от властите, а да им се изплаща заплата; да се избере лице, което да представлява българите пред Високата порта; да се разреши на българите да имат своя църква в Цариград и да издават свой църковен вестник. Резултатът от тези смели искания е решението на Константинополската патриаршия да изпрати на заточение в Света гора двамата духовници. През 1848 г. Неофит Бозвели умира в Хилендарския манастир, а архимандрит Иларион се завръща в Цариград едва през 1850 г.

През 1856–1860 г. в движението срещу гръцките митрополити се включват почти всички български провинции и цариградските българи, които подготвят почвата за извоюване на църковна независимост. Като кулминация в борбата за независима църква историците посочват замислената и реализирана от цариградските българи Великденска акция от 3 април 1860 година. По време на тържествената великденска служба в българската църква „Свети Стефан“ в Цариград митрополит Иларион Макариополски не споменава името на гръцкия патриарх, което според църковните канони означава отхвърляне властта на патриарха.

Продължава на 4-а стр.

БОГОСЛУЖЕНИЕ НА ГРЪЦКИ...

Продължение от 3-а стр.

Великенската акция е отговор на неотстъпчивата позиция на Патриаршията и се посреща с ентузиазъм, както от цариградските българи, така и от целия български народ. Една след друга българските общини се отказват от гръцките владици и признават за свой църковен глава Иларион Макариополски. През 1861 г. Патриаршията решава да се разправи с водачите на църковното движение и заточва Иларион Макариополски и подкрепили го владици Паисий Пловдивски и Авксентий Велешки. Тези събития изострят до краен предел отношенията между българи и гърци и дават възможност за открита намеса на Великите сили в хода на църковно-националното движение. Русия подкрепя Патриаршията, опитвайки се да запази единството на православие в Османската империя. Постепенно обаче, в резултат на обективната информация, предоставяна на правителството от посланика в Цариград ген. Николай Игнатиев и от руския вице-консул в Пловдив Найдено Геров, Русия започва да променя своята позиция и от средата на 60-те години на XIX в. приема да посредничи за намирането на компромисно решение на българо-гръцкия църковен спор. Разширяващата се намеса и на останалите Великите сили в българо-гръцката разпра принуждава турско правителство да се намеси по-активно за нейното окончателно разрешаване.

На 28 февруари 1870 г., Високата порта издава ферман за създаването на независима българска църква под името „Българска екзархия“. В нейния диоцез, състоящ се от 15 епархии, са включени почти всички територии, населени с българи. За останалите области със смесено население се предвижда да се проведе народно допитване, за да се определи съгласно предпочитанията на населението под чия власт ще премине. През 1874 г. съгласно фермана в Скопско и Охридско е проведено допитване и мнозинството от населението заявява желание да се присъедини към Екзархията. В резултат от плебисцита турско правителство издава берати за назначаване на владици в двете епархии и диоцезите на Екзархията са оформени окончателно. През 1871 г. в Цариград се провежда български църковно-народен събор от представители на епархиите в Северна България, Тракия и Македония, който изработва и приема Устав на Българската екзархия.

На 16 февруари 1872 г. за екзарх е избран видинският митрополит Антим I (1816–1888). Неговото име е свързано с борбите на тракийци за независимост и за съхранението на българската им идентичност. За тракийци Антим Първи е не само един от тях, но и духовен водач за национално освобождение на България. Веднага след неговия избор за екзарх започва назначаването на митрополити и епископи. Така завършва борбата на българите за национално – духовна и културна еманципация през XIX в. Цариградската гръцка патриаршия отказва да признае фер-

мана и през септември 1872 г., на специално свикан събор обявява Българската църква за схизматична.

Възстановяването на църковната самостоятелност представлява изключителен успех за българите по време на Възраждането. Извоюването на Екзархията е резултат от всенародините усилия за постигане на духовно-културна самостоятелност. Границите на Екзархията очертават историческите права на българската нация в Мизия, Тракия и Македония. Обединила духовно, политически и религиозно българския народ Екзархията е призната за първата национална институция. Учредяването на Българската екзархия е преходен исторически етап към възстановяване на Българската патриаршия, прекратила своето съществуване в края на XIV столетие.

След погрома на Априлското въстание от 1876 г. Екзарх Антим I информира европейските правителства за турските жестокости при потушаването на въстанието и в лично писмо моли руския император да се намеси със сила за освобождението на България. С помощта на Високата порта на 12 април 1877 г. Антим I е свален от екзархийския престол и заточен в Ангора. На 24 април с.г. за нов екзарх е провъзгласен митрополит Йосиф (1840–1915).

След Освобождението през 1878 г. на основната част от българската територия от турско робство Българската екзархия има диоцез в три политически области: Княжество България, чийто създател е турският султан, Източна Румелия, която е автономна област, под пряката военна и политическа власт на султана (до 1885 г.), и Македония и Одринска Тракия, оставащи в пределите на Османската империя. Според екзарх Йосиф седалището на Екзархията трябва да остане в Цариград, защото там остават около милион и половина българи. За да запази целостта на Българската православна църква Учредителното народно събрание в Търново през 1879 г. записва в конституцията на Княжество България (чл. 39), че то в църковно отношение съставлява „неразделна част от българската църковна област“ и се подчинява на върховната духовна власт, където и да се намира тя. С това се потвърждава единството на българския народ независимо от политическите граници, които го разделят.

Българската Екзархия е единственият общобългарски институт, чийто център остава в Цариград, поради което съвсем логично се превръща в легален представител на българското население и стожер на българщината в Одринска Тракия и Македония. Тя съсредоточава усилията си за разширяване на българската просветна мрежа, за културното издигане на българския етнически елемент и църковното приобщаване на тракийските и македонски българи към Екзархията. Целенасочената дейност на Екзархията осигурява напредъка на българското училищно-просветно дело в Европейска Турция и стимулира процеса на нацио-

нално-духовно оцеляване на българите. След смъртта на екзарх Йосиф (20 юни 1915 г.) въпросът за избор на нов глава на Българската православна църква остава неразрешен 30 години, поради комплекс от причини.

След края на Втората световна война са създадени условия както за избор на нов български екзарх, така и за вдигането на схизмата. На 21 януари 1945 г. Софийският митрополит Стефан е избран за български екзарх (1945–1948).

Със съдействието на Руската православна църква, която оказва пълно съдействие пред Вселенската цариградска патриаршия, е вдигната схизмата, която няколко десетилетия възпрепятства нормалните междущерковни връзки на Екзархията. На 19 февруари 1945 г. е подписан протокол от комисията на Цариградската патриаршия в състав: Халкидонски Максим, Сардикийски Германос и Лаодикийски Доротеос, както и от делегатите на Българската църква Борис Неврокопски, Софроний Търновски и Андрей Велички. Точка Д от този протокол гласи: „На Българската православна община в Цариград, както и на всяка друга такава в пределите на Турската република, нахождащи се след възстановяване на каноническите отношения с Българската църква, съгласно условията на настоящата спогодба и оттеглянето на българските църковни власти от Цариград, да се даде вътрешно църковно самоуправление винаги в рамките на свещените канони, а българските общини могат да посочват на Вселенския патриарх свой енорийски клир (църковните предстоятели в свещен сан, свещениците и дяконите) за одобряване, за назначаване или за негово ръкополагане, доколкото, разбира се, посочваните за целта притежават належащите канонически цензове. Горепомнатото ще бъде в сила и за гръцките общини в България и за техния клир, доколкото ще съществуват такива“. (Цит. по интервю с Йосиф, митрополит на САЩ, Канада и Австралия).

На 22 февруари с.г. е издаден специален „томос“ от страна на Вселенския патриарх, в който е записано: „Ние благославяме автокефалното устройство и управление на Св. Църква в България, като определяме тя, наричана „Св. Православна Автокефална Българска Църква“ и бидейки отсегна натамък призната наша духовна сестра, да управлява и урежда своите работи независимо и автокефално според реда и суверенните права...“. (Цит. По Темелски, Хр. История на православие в България). Така през февруари 1945 г. диоцезът на Българската православна църква е свит само в държавните граници, но тя получава признание на пълната си независимост и заема място сред семейството на поместните православни автокефални църкви, съставляващи заедно Православната църква в световен мащаб. С приемането на нова конституция през 1947 г. църквата е отделена от държавата. През 1950 г. е изработен Ус-

■ Представители на СТДБ с В. Лязе, В. Вълчев и Н. Димитров пред паметника на екзарх Антим I

тав на Българската православна църква, който трасира пътя към възстановяване на Патриаршията. В чл. 1 на Устава е записано „самоуправляемата Българска православна църква „се назовава „Патриаршия“. В заседание то си на 3 януари 1953 г. Св. Синод на Българската православна църква взема решение да свика на 8 май с.г. Църковно-народен събор, който да възстанови патриаршеското достойнство на родната Църква и да избере предстоятел-патриарх.

На 10 май 1953 г. БПЦ официално е провъзгласена за патриаршия, а за патриарх е избран Пловдивският митрополит Кирил (1953–1971). Още в същия ден Българската патриаршия е призната от Антиохийската, Грузинската, Руската, Румънската, Чехословашката и Полската православни църкви, чийто представители участват на тържествената интронизация на българския патриарх Кирил. С писмо от 6 юни 1953 г. Московският и на цяла Русия патриарх Алексий за втори път, по приетия каноничен ред, известява, че Руската православна църква признава възстановената българска патриаршия. Антиохийската патриаршия с писмо от 10 юни 1953 г. и Полската православна църква с писмо от 19 юни 1953 г. съобщават официално, че признават Българската патриаршия и нейния предстоятел. В края на 1954 г. това прави и Александрийската патриаршия. През 1955 г. Сръбската православна църква признава Българската патриаршия. Благодарение на посредничеството на Руската и Антиохийската патриаршии, и подкрепата на останалите църкви, с поздравително писмо от 27 юли 1961 г. Цариградската вселенска патриаршия официално признава възобновената Българска патриаршия и установява канонични отношения с нея. През пролетта на 1962 г. Българска патриаршия официално е призната и от предстоятелите на Йерусалимската патриаршия и на Гръцката църква.

След кончината на патриарх Кирил за български патриарх е избран Максим (1971–2012), който става и Софийски митрополит.

Въпреки острите нападци, отправени от определени среди срещу него след 1990 г., въпреки разкола във върховната църковна власт, подклаждан от външни сили, той ръководи достойно Българската православна църква и успява да съхрани нейното единство. През 1998 г. на Всебългарски събор в София главите на всички православни църкви потвърждават каноничния избор на патриарх Максим и призовават духовници, които го оспорват, да се покаят. С приемането на нов Закон за вероизповеданията през декември 2002 г. държавата прекратява намесата в делата на Българската православна църква и потвърждава каноничността и легитимността на патриарх Максим. След кончината на патриарх Максим, на 24 февруари 2013 г. на Патриаршеския избирателен църковен събор митрополит Неофит е избран за патриарх на Българската православна църква.

Съгласно църковния канон всички патриарси са самостоятелни, независими един от друг и с равни права между себе си в патриаршеското служение. В този смисъл те не могат да имат „духовен лидер“. От 1991 г. Вартоломей ползва титлата „вселенски патриарх“ въпреки, че има изключителни права за решаването на проблемите на православния свят. Юристи и богослови смятат, че тя противоречи на църковния канон и се базира на имперското самочувствие на някогашен Константинопол. Вартоломей е 270-тият вселенски патриарх на Константинопол и е пръв сред равни (primus inter pares) между предстоятелите на православните църкви по света. Това определение е формулирано на вселенските църковни събори в раннохристиянската епоха, а Константинополският патриарх е определен „като пръв по чест и достойнство, но не и по власт“. През 2007 г. Върховният касационен съд на Турция „отнема правото на православния Константинополски патриарх Вартоломей да ползва титлата Вселенски“, с аргумента, че това нарушава турската конституция и заложен в нея принцип за равно-

поставеност на малцинствата и религиите. Историческите факти, съпоставени със службата на гръцки език, осъществена на 5 април 2019 г. в българската църква „Св. Св. Константин и Елена“, заплахите за забрана на богослужението на български език в храмовете в Одрин и неотдавнашното искане на Вартоломей за премахване на паметника на Антим I от двора на Одринския храм, изискват незабавната намеса на Българската православна църква. Тя трябва да реагира, защото в чл. 4.2. (2) е записано, че в диоцеза ѝ попадат и православните българи в Турция, където е ситуирана Българската църковна община в Истанбул.

Припомняме, че във връзка с искането за премахването на паметника на екзарх Антим I от двора на българския храм „Св. св. Константин и Елена“ в Одрин, председателят на СТДБ Красимир Преманов, изпрати писмо до Цариградския патриарх Вартоломей, в което заявява, че „Паметникът е изграден и поставен там по идея и със спомоществователството на нашия Съюз. При осъществяването на тази инициатива от страна на предишното мурководство очевидно са допуснати непреднамерени процедурни нарушения... а ние искрено държим на православното единство и разбирателство в духа на постигнатото през 1945 г. помирение между Българската църква и Вселенската патриаршия с акта за вдигането на схизмата между тях. Ето защо вярваме, че мъдростта и далновидността, които винаги сте притежавали при приемането на важни решения, ще надделят и ще се стигне до изход, приемлив и за двете страни“.

По турските закони храмът „Св. св. Константин и Елена“ е собственост на Фондацията на българските православни църкви в Истанбул. Този храм, както и църквата „Св. Георги“ са възстановени по инициатива и със съдействието на Съюза на тракийските дружества в България. За ремонтите в Одрин тракийци и българската държава са дала милиони евро, докато гръцки попове и Вартоломей започват да проявяват интерес към храмовете след поставянето на паметника на Екзарх Антим I.

В речта на Вартоломей, произнесена на гръцки и турски език в българската църква „Св. Св. Константин и Елена“ на 5 април 2019 г., има подтекст, който е показателен. Ето защо е необходимо да се намери подходяща форма, характерна за църковно общуване, в която да се изрази несъгласие срещу опитите на патриарх Вартоломей да се представя за глава на православие. Трябва остро да се постави и въпроса за българските храмове, които съгласно законите на Република Турция, принадлежат на Екзархийската фондация и службите в тях трябва да се водят на български език или да се служи на два езика при съвместно богослужение, съгласувано между двете църкви. Необходимо е да се потърси по дипломатически път съдействието и на турската държава, под чиято юрисдикция функционират всички религии на нейна територия.

ЧЕЛНАТА ТРОЙКА: СТАМБОЛОВ, КАРАВЕЛОВ И СТОИЛОВ

На първата корица са Стефан Стамболов, Петко Каравелов, Константин Стоилов, Александър Малинов и Андрей Ляпчев, а над портретите е заглавието на книгата „Най-успешните български министър-председатели (1879–2009)“, чийто автор е проф. д-р Георги Янков. Петимата са „победителите“ в неговото изследване. То е първото по рода си у нас, продължило е две години. Интересът към него е много голям, Издателският комплекс на УНСС пусна на пазара трето допълнено издание, в което има и рецензии и отзиви за изследването, както и интервюта с автора и резюме на английски език. Идеята възникнала у професора по политология по време на занятие със студентите по дисциплината „Изкуството на държавника“. Изследването е мащабно, не само защото обхваща цели

Политологът проф. д-р Георги Янков направи класация на най-успешните български министър-председатели

130 години от управлението на страната, но и защото по характера си е експертно, основано на анкета със 56 учени – историци, политолози, социолози, културолози и други специалисти с познания за политическата история и държавното управление – академици, професори, доценти и доктори от водещите университети у нас и от БАН. В изследването са включени 31 премиери – тези, които са управлявали година и повече. Общо министър-председателите са 49. Използвани са 20 индикатора за оценка, като най-важният, обобщаващият е „Вашето цялостно мнение“, тъй като оценките, произтичащи от него,

имат глобален характер, доколкото в голяма степен интегрират в себе си всички останали показатели. Така е определена „челната петорка“, която според акад. Георги Марков не представлява никаква изненада: издигнатият в своеобразен култ на преклонение Стефан Стамболов; безукорният и безкористен до удивление Петко Каравелов; бляскавият си с европейската политическа култура Константин Стоилов; заклетият демократ по дух Александър Малинов; гъвкавият майстор на компромиса Андрей Ляпчев. Според проф. Янков те са имали държавническо съзнание, историческа мисия, изострено чувство за на-

ционално достойнство, водела ги е болезнената грижа за развитието на държавата и нацията, а не личното облагоденстване, казва авторът. Тази класация се приема като напълно реалистична, тъй като петимата премиери притежавали видими политикоуправленски качества, благодарение на които са направили много за бързото изграждане на новата българска държава след Освобождението. След първите пет в рейтинга се нарежда Тодор Живков (макар да е последен по критерия „Бекграунд“), в челната десетка са още Александър Стамболийски, Иван Гешов, Никола Мушанов и Иван Костов. В края на общата класация са Васил Радославов, Филип Димитров, Богдан Филев, Гриша Филипов и Антон Югов. Бившият монарх Симеон Сакскобургготски е 14-и, преди Сергей Станишев, който пък изпреварва Георги Димитров. Андрей Луканов е 18-и между Димитър Попов и Любен Беров, Жан Виденов е 25-и, но е втори по критерия „Почтеност и морален авторитет“. Там първи е Петко Каравелов, а последен Рачо Стоянов.

Сред критериите на оценка са бекграунд (семејство, образование, опит), способност за работа в екип, интелигентност и обаяние, постижения във вътрешната политика, избягване на

съдбоносни грешки и жавници. Акад. Георги Марков, който е научен консултант на изследването и прави блестящ анализ на резултатите от изследването, отсича: „Всяко класиране на исторически личности носи риск от субективизъм, но при тази анкета общо взето те са поставени на „полагаемите им се“ по заслуги места.“

Така, че можем да се доверим на изследването.

Проф. д-р Георги Янков е политолог с над 40-годишна научна кариера. Той е основател и ръководител на катедра „Политология“ в УНСС, има над 190 публикации. Фундаменталният му труд „Политологическата мисъл от древността до наши дни“ е претърпяло три издания, според проф. Минчо Семов монографията е „много голямо научно постижение, отговаря на

най-високите стандарти, то наистина е професорско като ерудиция, като свобода и оригиналност на мисълта, като артистичност и елегантност на формата“. През 2013 г. е удостоен от Академичния съвет на УНСС със званието „заслужил професор“.

Проф. Янков е автор на история на родното си село Ефрем, община Маджарово. Той построи в бащините си двори там параклис „Св. Георги Победоносец“, подпомогнат от дарителя Вълчо Балазов. Член е на Върховния съвет на Съюза на тракийските дружества в България.

ИЗЛЕЗЕ ТОМ VIII НА ХАСКОВСКИЯ СБОРНИК

Излезе том VIII на Тракийския научен институт – филиал Хасково. Филиалът е създаден на 23 февруари 2001 г. към Регионалния съвет на тракийските дружества в Хасково. Този том е посветен на 105 години от Балканската война и е в памет на заслужили тракийски българи – д-р Мария Бакърджиева, Мара Шопова, Тодор Марков и Руса Бойчева Шалапотова. Сборникът предлага статии и студии на проф. д-р Пламен Павлов („Васил Левски – творец и стратег на националната революция в „отечеството българско“ – Мизия, Тракия и Македония.“), на проф. дин Светлозар Елдъров („Денят

Узунова. За свещениците революционери от с. Райково разказва Златка Петрова, за женските благотворителни дружества в Кърджали пише Светла Михайлова, описание на село Домузdere прави Димитър Шалапатов. В сборника има и публицистика – „Македонизмът: триумф на нищото“ от Младен Сърбиновски, пътеписи от д-р Мария Бакърджиева и Елена Алекова, спомени за Тракия и за събития станали там, от тракийски българи и техни потомци: Росица Станева, Петко Тодоров Шалапатов, Тодор Марков, Кирил Сарджев и Тилко Тилев.

В сборника е поместена докладната записка за удостояване със званието „Почетен гражданин на Хасково“ – посмъртно, на доцент д-р Кирил Бакърджиев. В редакционната колегия на сборник Тракия са изтъкнати учени и изследователи като Димитър Шалапатов – отговорен редактор, проф. д-р Пламен Павлов, Стоян Райчевски, доц. д-р Георги Граматиков, д-р Красимира Узунова, Таня Марева, Кирил Сарджев и Златка Михайлова.

В сборника е поместена докладната записка за удостояване със званието „Почетен гражданин на Хасково“ – посмъртно, на доцент д-р Кирил Бакърджиев. В редакционната колегия на сборник Тракия са изтъкнати учени и изследователи като Димитър Шалапатов – отговорен редактор, проф. д-р Пламен Павлов, Стоян Райчевски, доц. д-р Георги Граматиков, д-р Красимира Узунова, Таня Марева, Кирил Сарджев и Златка Михайлова.

ТРАКИЙСКОТО ДРУЖЕСТВО В СВИЛЕНГРАД (1920–1934)

КОСТА ЛЬОНДЕВ

По силата на несправедливия Берлински договор от юли 1878 година цялата Одринска и Беломорска Тракия остават под турска власт. Свиленградски (Мустафапашански) окръг се превръща в кааза (околия) с 27 села към Одринския санджак. Границата минава само на 5 км западно от Свиленград. Отново се възстановява турското феодално владичество. В града се настанява турски военен гарнизон.

За българите от региона започна нова 34-годишна одисея. Патриотичното му население не скланя глава пред поробителя. През 1895 година се полагат основите на революционна организация в Свиленград. За неин председател е избран Петър Митев (учител), а за членове – Димо Казаков – Странджата (кръчмар) и Зафир Тодев (бъчвар). Но активна революционна дейността започва от 1896 година, когато в града пристига за учител Павел Геннадиев, който става ръководител на революционния комитет. Той успява да разшири работата на организацията – привлича предани на делото граждани като Янаки Илиев (обущар), Димитър Нашев и Никола Димитров (учители), урежда тайна поща между революционния комитет в града и Одринския окръжен революционен комитет (ООРК).

След като Павел Геннадиев е изгонен като учител от турските власти, начело на революционна организация в града застава младият учител Димитър Катерински, възпитаник на Одринската мъжка гимназия „Д-р Петър Берон“. Той за кратко време съумява да развие и укрепи нейната дейност. Висока оценка за работата на Свиленградската революционна организация дава един от ръководителите на ООРК Лазар Димитров: „За Одрин Свиленград беше това, което Кукуш бе за Солун в Македония“.

През м. април 1902 година Д. Катерински, заедно със свиленградчаните Александър Кипров, Тодор Петков и Александър Попов участват в конгреса на Одринския революционен комитет в Пловдив. На него присъстват и ръководителите на ЦК на ВМОРО – Гоце Делчев и Михаил Герджиков. Взема се решение за подготовка на

въстание в Одринска Тракия.

На състояния се от 28 юни до 1 юли 1903 година конгрес на Петрова нива, това Странджанско Оборище, като

представители на Свиленград присъстват Д. Катерински, войводата Георги Тенев и Анастас Разбойников, който е избран за един от секретарите на конгреса. Въпреки че Димитър Катерински се обявява против решението за вдигане на въстание, смятайки че липсват необходимите условия за неговия успех, когато то избухва в Странджанско и свиленградчани, макар и със скромни сили се отзовават на призива за помощ. Една чета с над 70 четници и ръководена от войводите Георги Тенев и Христо Арнаудов напада пограничното село Кюктякьой (дн. Костур), ангажира турски пехотни и артилерийски части далече от Странджанския район, където бушува въстанието. Това е един скромен принос на свиленградския край, но той показва, че българите от този район,

най-близко разположени до портите на поробителите, са готови на саможертва в името на свободата си. Трябва да мине почти едно десетилетие до паметния за Свиленград 5 октомври 1912 година, когато в града първи влизат разездите на лейбгвардейския конен полк и донасят така жадуваната свобода. Свиленград е първият град, освободен още в първия ден на Балканската война, а на връх Шейновец е извоювана първата победа на Втората българска армия с командващ генерал Никола Иванов, който е провъзгласен за почетен гражданин на града още на първото заседание на Общинския съвет. В знак на признателност в чест на 105-годишнината от освобождението Свиленград му бе издигнат внушителен петметров паметник.

Патриотичното свиленградско население активно участва и в сформираното Македоно-одринско опълчение. В него се включват над 150 души, от които 38 опълченци са наградени с ордени и медали за проявения от тях героизъм.

Но краткотрайна е радостта на свиленградчани от свободата, дошла на 5 октом-

ври 1912 г. На 16 юни – деня на „престъпното безумие“ на цар Фердинанд – турски войски предвождани от Енвер паша нарушават Лондонския договор и пресичат линията Мидия-Енос. Бягащите български семейства от Източна Тракия преминават през Свиленград на път към България. На 12 юли (петък) турските войски влизат в града и го подлагат на пълно разорение. Край р. Марица са изклани 49 старци, мъже и жени. Завърналите се свиленградчани след сключения на 29 септември 1913 година мирен договор между България и Турция не могат да познаят къде са им били къщите. Турците предварително обрили всичко останало в тях, задигнали врати, прозорци, дървен материал, дори изсекли черничевите градини и ги пренесли в Турция.

Въпреки това свиленградчани, които временно се установили в Харманли, Стара Загора, Пловдив, започват да се завръщат в родния град. В него пристигат и бежанци от съседните им или останали в пределите на Турция села, идват и от по-далеко.

Прогонването на българите от родните им места в Източна и Западна Тракия и превръщането им в бежанци е едно от най-мрачните събития в новата ни история. На този проблем особено внимание отделя видният тракийски деятел Тодор Браянов в изследването си „Българи бежанци от Тракия“, публикувано в „Известия на Тракийския научен институт“, том I, през 1965 г. В него той обстойно проследява разселването на бежанците в цялата страна като отделя специално внимание на свиленградския район. В напълно разорения град през периода 1913–1915 г., когато се извършва етническото прочистване на Източна Тракия, в него идват големи групи бежанци, нуждаещи се от подслон и храна. През зимата на 1915 г. тяхното положение рязко се влошава – деца, старци и жени, голи и гладни скитат по улиците и подлагат ръка за милост, а други извършват грабежи като разграбват хлебопекарници и складове за брашно.

Според данните на службата за настаняване към общината от района на Бабаески 62 семейства се установяват в с. Левка, от Лозенградския район 59 семейства се установяват в селата Генералово и Пашово, а в Свиленград се настаняват 40 семейства от с. Ениджия. В с. Щит близо до границата се установяват

присъстват представители от 6 каази и 14 града с около 30 делегати. Трима от тях са от Свиленград – Георги Василев, Спас Добрев и Димитър Катерински. Те се обръщат с молба към Великите сили да осигурят завръщането на 200-те хиляди емигранти от Източна Тракия по родните им места, като им бъде върнато заграбеното недвижимо и движимо имущество. Конгресът в Одрин одобрява и петиция от името на 166 650 източнотракийски бежанци до Мирната конференция в Париж относно българския характер на Тракия.

На конгреса е избран Върховен комитет с председател проф. Димитър Михалчев, приема се Уставът на новата структура, който почти се покрива с този на софийското дружество от 1914 г. Така се поставя началото на нова организация под названието „Одринска Тракия“ като национална, надпартийна и несвързана с политическите партии.

След Одринския конгрес в градове и села започват да се създават дружества – клонове на „Одринска Тракия“. Не остават назад и тракийските бежанци от свиленградска околия. Според заслужилия тракийски деятел Симеон Лазаров, родом от с. Ениджия, Лозенградско, дошъл през месец април 1920 година в Свиленград, организацията в града се създава в края на м. декември 1920 година (точната дата не си спомня). В оставения от него 10 с. ръкопис (датиран 20.12.1975 година и съхраняван в ОДА – Хасково), той пише: „От учредителите на дружеството в Свиленград си спомням имената на адвокатите Стойко Илиев от Булгаркьой (Кешанско), Иван Димитров от Докузук (Бабаески), покойния ми брат Стойко Лазаров Шангов, архивар в околийското управление, Яни Иванов – учител от с. Ениджия, който пристига в Свиленград през 1919 година, постъпва на работа като писар в околийското управление и изпълнява длъжността на делегат на Централната комисия за настаняване на бежанците.

Продължава в следващия брой

■ Анастас Разбойников

■ Павел Генадиев

ОТКРИХА ПАМЕТНА ПЛОЧА НА ХРИСТО ПОПКОНСТАНТИНОВ

На 16 април т.г. бе открита възпоменателна плоча на изтъкнатия изследовател на Родопския край, писател и началник на първото стенографско бюро към Народното събрание Христо Попконстантинов. Събитието събра пред къщата, в която завършва земния си път известният български книжовник, на столичната улица „Георги Бенковски“ членове на Тракийския научен институт и на Централния клуб „Родопи“, дошли да си спомнят неговия принос за българщината. Тук бяха правнуците на Христо Попконстантинов Даниела Константинова и Георги Горбанов.

Преди официалното откриване на паметната плоча доц. д-р Георги Митринов, член на Тракийския научен

институт обрисуваше живота на именития родоповец и неговото творчество, като обърна специално внимание на приноса му за изследването на родопския фолклор и народните говори. Освен на родоведски изследвания, роденият в родопското село Петково, е автор и на „Спомени за страшната пролет в Ахъчелеби през 1876 г.“ и на пътеписа „От Витоша до Родопи“. Той е и първият биограф на Капитан Петко войвода, с когото са били в приятелски отношения. Има издадени и помагала за изучаване на стенография.

На откриването бе и заместник председателят на Централното ръководство на СТДБ Краснодар Бело-

морски, който предаде и приветствие от председателя Красимир Премянов. Той акцентира на факта, че борбата на Христо Попконстантинов срещу гръцкото църковно влияние продължава и днес. Дори в днешно време в българските черкви в Одрин гърците се опитват отново да водят литургиите на гръцки.

ВЕЧНАТА МАГИЯ НА ШАЛОВЕТЕ

По случай Лазаровден и Цветница народното читалище „Тракия – 2008“ и тракийското дружество „Георги Сапунаров“ организираха изложба на шалове в салона на дружеството. В изложбата участваха трийсет жени – членове на дружеството, които представиха 60 шала, различни по стил, цвят, изработ-

ка и от различни държави. Най-голям интерес предизвика шал на

баба й, която е беганка от с. Чобанкьой, Беломорска Тракия.

Присъстващите на изложбата бяха приятно изненадани с весели пролетни песни от жените при фолклорната група „Тракийска дъга“ поетесите Лидия Налбантова и Авгостина Янкова.

ХАСКОВСКИТЕ ТРАКИЙЦИ ДИСКУТИРАТ ПОЛЗИТЕ ОТ ЕС

Тракийското дружество „Георги Сапунаров“ и читалище „Тракия – 2008“ съвместно с информационен център „Европа директно“ – Хасково проведеха среща с проф. Румен Вълчев на тема „Всеки глас има значение“. Европейският парламент като институция, неговите задачи и смисъла от това да изберем евродепутати бяха представени от проф. Вълчев. Участниците в срещата дискутираха ползите за България от принадлежността на страната към ЕС и отговорността на всяка една държава – член за нейното развитие и добруването на нейните граждани.

ТРИ СЕСТРИ КУШЛЕВИ СЕ СЪБРАХА НА НЕБЕТО

През изминалата седмица се сбогувахме със Стефка Кушлева – народна певица, композиторка и диригентка. Тя почина на 81 години. Дълги години с прочутия квартет „Сестри Кушлеви“ тя представя магията на българските народни песни в страната и чужбина.

Сестрите Радка, Мария, Анка и

Стефка сформират вокалния квартет „Сестри Кушлеви“ през 1956 г. Заедно осъществяват много записи и концерти в България и по света. Това е първият вокален квартет в България, който изпълнява фолклорни обработки. По-късно формацията прераства в секстет и продължава да гастролира с успех в

много страни по света, издава няколко грамофонни плочи в „Балкантон“. Това са първите народни певици, които заедно с Емил Димитров записват модерни варианти на песните „Дилмано, дилберо“ и „Грозде не набрах“. Първа от четирите сестри почива Радка, славеста се с името „Славейт на Родопи-

те“ – още през 1984 г., Мария си отива през 2014. От 1984 до 1995 г. Стефка Кушлева е директор на Училището за фолклорни изкуства в Широка лъка. Плеяда талантиливи певци, виртуозни инструменталисти, диригенти и композитори израснаха като нейни възпитаници в училището.

ПРЕДСТОЯЩО

„ПО ОБРАТНИЯ ПЪТ НА ДЕДИТЕ НИ“

От 10 до 14 юли 2019 г. ще бъде организирана и проведена поредната Национална инициатива – експедиция „По обратния път на дедите ни“ до родните места на дедите ни в Одринска и Беломорска Тракия. **За допълнителна информация:** Божана Богданова, председател на Тракийско сдружение „Национална инициатива „Завръщане към корените“ и „По обратния път на дедите ни“ – София 1527, ул. „Кешан“ 3, моб. тел. 0886 201 574, e-mail bojana.bogdanova@gmail.com

Честито!

Централното ръководство на Съюза на тракийските дружества в България и редакционната колегия на вестник „Тракия“ честитат на рождениците на Съюза през месец май:

Кирчо Терзиев – София 1 май 1957 г.
Проф. Васил Проданов – София 5 май 1946 г.
Грета Янчева – София 5 май 1967 г.
Светла Пълева-Вълкова – София 7 май 1958 г.
Донка Петрова – София 8 май 1960 г.
Стефан Начев – София 15 май 1958 г.
Мария Гулова – Пловдив 18 май 1982 г.
Недялка Михова – с. Осеново 18 май 1964 г.
Петра Мечева – Стара Загора 23 май 1931 г.
Гено Пухов – Созопол 23 май 1965 г.
доц. Даниела Тонева-Жейнова – Варна ... 23 май 1976 г.
Донка Коюмджиева – Средец 29 май 1956 г.

На 11 април 2019 г. известният български общественик и дипломат от Смолян

ГЕРХАРД (ГЕРИ) ГАВРАИЛОВ навърши 95 години.

Прогимназиално си образование завършва в Смолян, средното в Ксанти, а висшето – в юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“.

От 1949 г. работи в Министерството на вътрешните работи и Министерството на външните работи. Като дипломат в редица европейски столици и в Ню Йорк той работи самоотвержено за защита на българските национални интереси. През изминалите дълги години на своя живот Гери Гавраилов остава верен на идеалите за социална справедливост и мир между народите.

Скъпи Гери, честит рожден ден! Бъди здрав и жизнен още много години!

Приятели от кръг „Четвъртък“ и клуб „Родопи“ към Съюза на тракийските дружества в България

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А, тел.: 02/987 48 96 Печат: НЮЗПРИНТ ЕООД

Абонирайте се!

Каталожен номер

759

Издава: Върховният комитет

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, Иван ГАЙДАРОВ -зам. гл. редактор, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Елена АЛЕКОВА, Никола ИНДЖОВ и Хубен СТЕФАНОВ; Главен редактор: Тодор КОРУЕВ e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC:STSABGSG
Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

КОРЕСПОНДЕНТИ: Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) – 076/60 13 67; Димитринка СМОЛЕВА (София) – 02/412 12 36, 0886 746 044; Златка Янева (Сливен) – 0897601560; Анета Георгиева (Хасково) – 0894 044 420; Веска Ламбова (Шумен) – 0877 71 85 03; Мария ИВАНОВА (Ямбол) – 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

ВЪЗКРЕСЕНИЕ ХРИСТОВО

В Странджа и Родопите

КИРИЛ МОМЧИЛОВ

Великден винаги се предхожда от т. нар. Страстна/Велика седмица, през която във всяка къща се подготвяха специално за най-големия пролетен празник. Някога като деца започвахме да мечтаем за Великден непосредствено след Коледа и Сурваки. Интересът ни растеше най-много през дните и нощите на Великата седмица.

На Велики четвъртък майките ни боядисваха яйцата, най-голямата радост за нас, децата. Отрано обикаляхме край полозите на кокошките, за да вземем първото снесено яйце през този ден. Него задължително боядисваха червено, тъй като то притежавало особена магическа сила. Мало и голямо вярваше, че след като домакинята потърка с него децата по бузите и челото, ще са „здрави и червени“ през цялата година. Първото червено яйце мама поставяше при иконата, високо в източния ъгъл на стаята. Там то стоеше до следващия Велики четвъртък, когато по вътрешността му шяха да гадаят какво очаква къщата ни. Как четяха бъдещето ни, не ми е известно и днес не мога да предрека нищо, макар че оставам всяка година по едно червено яйце у дома. А селяните вярваха, че то предпазва нивите от градушка, животните – от уроки, хората от зли беди...

Писаните яйца се шареха от момите и младите невести на Велики петък. Едно време нямаше ваденки. Боядисването на яйцата ставаше с треви от полето – борш (червено), смрадлика, змийски лапад, лучени люспи (жълто), а изписването – с дракотини от свещ (восък), полепване на листенца (от детелина, магданоз и други треви) или птичи пух. Тревите задължително се накисваха в млъчана вода предната вечер, а рано сутринта се възваряваха заедно с яйцата. Първото яйце се боядисваше в червено и още докато не е изсъхнало, майките описваха три пъти с него кръг пред лицата на децата, като наричаха:

*Здраво, здраво, кукле,
на турчин болест,
на калугер треска,
на попът мраве,
на мене здраве.*

„Да сте бели и червени до другия Великден!“ – пожелаваха ни и допиряха яйцето до челото, брадичката и бузките...

В петък майките ни месеха и печеха обредните хлябове за празника; за домашната трапеза, за раздаване на близки и на лаварската кума, на ратаите и пасти-

рите. Наричахме ги великденски колаци (краваи). Всеки колак бе с едно или няколко яйца, тъй като в себе си съдържа идеята за плодородие и опазване на реколтата.

Както боядисаното яйце, така и великденският колак трудно могат да бъдат описани. Те трябва да си видят, но де ги онези шарени и извивки? Пластичността в украсата на хлябовете днес ни се струва излишна играчка, ала някога жените на село влагаха в нея сърце и душа. Върху кората на колака можеха да се видят харманът, овцете, ралото, диканята, кръстци и купни със снопи... Върху хляба се поставяха от три до девет яйца, в средата му – винаги бяло яйце. Приготвяха се и по-малки хлебчета с по едно червено или бяло яйце, които се даваха пастирите, когато дойдат да извеждат овцете... Малко е да кажем, че хората вярваха, че в хляба присъства Христос, защото се знае – „Аз съм

хлябът на живота!“ (Йоан VI:48).

В събота жените раздаваха за мъртвите на гробищата. Великден идваше винаги в неделя и продължаваше в понеделник и вторник. Млади и стари, бедни и богати, моми и момци, всички обличаха най-красивата си премяна и отиваха сутринта в черквата. Имаше и такива, които бяха прекарвали нощта в черковния храм. Те първи посрещаха възкресението на Христос. Тях първи свещеникът бе поздравил с думите „Христос възкресе“. След отслужването на тържествената църковна служба започваше отговяването с отхаване от боядисаните яйца и от обредния хляб. Великденската трапеза се нареждаше още сутринта: в средата слагаха хляба, а около него останалите ястия, сред които имаше задължително и пържени яйца. През трите великденски дни хлябът остава на трапезата, която не се вдига и около която не се

мете – покрита с кърпа, стои под иконата. На третия ден хлябът се разчупва и изяжда, а понякога се изяжда само яйцата от него, за да се „изпрати Великден“.

Семейната традиция задължаваше младоженците през първите два великденски дни да отидат на гости у кумовите и родителите на булката; на гости на момите ходеха и ергените. На площада през трите дни млади и стари не спираха да играят за здраве; децата не слизаха от люлките и въртележките. На близки и познати се раздаваха великденски яйца и козунаци. По този начин се изразяваше почит и обич един към друг по села и градове.

Известният родоповед и книжовник Христо Попконстантинов (1858–1899) ни е оставил следните редове за празника Великден през XIX век в Ахъчелебийско (Смолянско): „Като пуснеше в неделя сутринта черкова, децата хо-

дят по роднинските и комшийските къщи и щом влязат, изговарят особено „Христос възкресе!““. Домашните отговарят „Истина възкресе!““, а домакинята подарява на всяко дете по едно червено яйце...

В книгата „Родопски народен календар“ Стоян Райчевски предава разказа на стогодишната си баба Дора от Славейно за радостта, с която българите мохамедани от Виево и Кутела изпитвали, когато тя им подавала червени яйца по Великден. „Те не изяждаха веднага яйцата, – пише Райчевски, – а ги занасяли по селата си да ги покажат на своите близки. Устовци и съ-

седите им от Влахово си правели взаимни посещения по Великден като знак за незабравено родство. Така празникът давал повод да се покаже взаимно зачитане, в резултат на което идвали и поканите за разменени гостувания по курбани в подножието на редица родопски върхове пак с песни и народни веселби. Любов към ближния, уважение, извисяване на духа над всекидневни ежби и стари предразсъдъци – такива са основните идеи, заложили в този празник на добродетелите, на благодарнието в междучовешките отношения“.

Големият смисъл на Възкресението на Христос е в това, че Той, побеждавайки смъртта, носи спасение между хората с любов и съгласие между тях; Той ни зове да живеем в мир и с повече съгласие като хора, държави и народи!

Седмичата след Великден се нарича Светла, Празна неделя. На Томина неделя възкръсналият Христос се явил на учениците си. Невярващият Тома „сложил пръст“ в раните на Исус, за да се убеди в неговото възкресение. От тази легенда иде и прозвището Тома Неверни.

ГОЛЕМИ ПЕТЪЦИ

През цяла година жените тачат и няколко големи петъци. Едни ги казват 12, други по-малко. В Малкотърновско, Одрински вилает, за големи петъци броят, освен Великият петък и трите петъка, които се падат преди петдесетницата; този преди Архангелов ден и този преди месни заговезни, на утрето от които в съботите, става и голямо одушье (задушница). Трите последни петъци се тачат почти наравно с Великия. Мъжете не орат и не ходят за дърва, а жените не предат.

(СбНУ, кн. IV, 1891 г. Народният обичай е записан от Стоян Шивачев)

